

Hollého Selanky – stretnutie ideálu dokonalosti s tradíciou

Lenka Rišková

Rišková, L.: Hollý's Idylls – the Encounter between the Ideal and the Tradition

SLOVENSKÁ LITERATÚRA 65, No. 1, p. 46 – 58

Key words: idyll, pastoral poem, tradition, techné, ordo

The idyll has an important position in Hollý's poetic production. This type of poetry can be found throughout his literary activity. It significantly affects the way his poetic production is assessed as a whole, and it defines its place in the development of Slovak poetry.

The Christmas idylls *Miloslav*, *Vitoslav* and *Spasiteľ/Messiah* are not only confined to the contemplation of the spiritual level of the Christmas mystery as the fulfillment of God's plan of salvation, but they offer several interpretatory levels. They also prove Hollý's poetic craftsmanship satisfying the most stringent poetry criteria as well as his intense relationship to the domestic cultural and literary tradition.

Kľúčové slová: idyla, selanka, pastorála, tradícia, techné, ordo

Výsledky doterajšieho literárnohistorického výskumu Hollého tvorby, jeho osobnosti i celého obdobia, v ktorom jeho poézia zohrávala dôležité úlohy (či už sprístupnené vďaka edíciám Jozefa Ambruša, ktorý pripravil vydania Hollého súborného diela i jeho korešpondencie,¹ ale aj prostredníctvom pomerne početných analýz, interpretácií či komentárov jeho tvorby, napríklad od Otakara Jirániho,² Jozefa Felixa,³ Karola Rosenbauma,⁴ Viliama Turčányho,⁵ Evy Fordinálovej

1 *Dielo Jána Hollého*. Ed. Jozef Ambruš. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1950; *Korešpondencia Jána Hollého*. Ed. Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, 1967.

2 JIRÁNI, Otakar: Antika v Selankách Jána Hollého. In: *Sborník filologický*, roč. 8, 1922, s. 272 – 326.

3 FELIX, Jozef: Ján Hollý a jeho „spevy pastierske“. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, s. 123 – 146.

4 ROSENBAUM, Karol: Selanky Jána Hollého – dielo obrodeneckej literatúry. In: *Slovenská literatúra*, roč. 8, 1961, č. 1, s. 26 – 35.

5 TURČÁNY, Viliam: Strofika v poézii Jána Hollého. In: *Litteraria*, roč. 14, 1971, s. 117 – 168; TURČÁNY, Viliam: *Na krásnu záhradu Hollého Jána*. Bratislava : Tatran, 1972; TURČÁNY, Viliam: Galatea – a Kráska, alebo krásy a pravdy klasicizmu (Súvislosti medzi hrdinkou Teokritovej básne *Kyklop* a Hollého selankou *Kráska*). In: *Romboid*, roč. 7, 1972, č. 5, s. 78 – 57; TURČÁNY, Viliam: Vergilius a Hollý. In: *Slovenské*

a iných) potvrdzujú jeho intenzívny vzťah k antickej poézii. Hollý sa nielen usiloval dokonale napodobniť svoje vzory, akými boli Vergilius, Horatius či Ovidius, ale netajil sa ani ambíciou prekonať ich. Upozornil na to Viliam Turčány, ktorý sa vo viacerých štúdiách venoval práve prekladateľským aktivitám Jána Hollého.

Preklady boli pre Hollého najlepšou prípravou pre vlastnú tvorbu. Jeho cieľom nebolo „len“ sprístupnenie skvostov svetovej literatúry domácemu slovenskému prostrediu. On sám chcel vytvoriť rovnaké diela v domácom jazyku, prostredníctvom čoho by domácu literatúru postavil na roveň všetkým vyspelým literatúram.⁶

Hollý nebol iba imitátorom. Rozvíjanie podnetov získaných z prekladania antických idolov vidno nielen v oblasti veršovej techniky⁷ (v počte metrických vzorcov alebo strofických útvarov či žánrov), ale aj na ďalších komponentoch básnickej kompozície – v obsahovej stránke, témach, motívoch, obraznosti a podoben. I napriek výraznej inšpirácii sa Hollého básne „ďalej rozvíjajú už nezávisle od svojho vzoru“.⁸ Pôvodné modely antickej poézie citlivo pretransformoval do celkom nových kontextov, pričom ich často prispôboval danostiam, špecifikám a potenciálu domáceho slovenského prostredia. Jeho zámerom bolo vytvoriť vysoké umenie, „podobne ako postupovali sami rímski básnici, keď prenášali formy gréckej spisby do vlastnej poézie, ktorú však naplňali svojou súčasnosťou, jej problematikou a riešením úloh stojacich pred literatúrou svojho národa“.⁹

Táto tendencia je zjavná aj v osobitnom súbore dvadsaťjeden básní s prírodnou a pastierskou tematikou. Hollý ich však nevydal ako samostatnú zbierku, uverejňoval ich postupne v almanachu *Zora* v rokoch 1835 až 1840. (V roku 1835 tu vyšlo prvých desať básní: *Slavín, Jaroslav, Hlasislav, Slavomil, Vodní muž, Pasi, Kráska, Lubko, Čestislav* a *Políslav*, v nasledujúcom roku ďalších desať: *Sláv, Svadobná peseň, Horislav, Hojka, Vivolávání jara, Milídruh, Chváľko, Miloslav, Vitoslav* a *Spasiteľ* a napokon v štvrtom ročníku *Zory* v roku 1840 vyšla posledná s názvom *Unoslav*.) Ako uzavretý cyklus s pomenovaním *Selanky* boli básne prvýkrát

pohlady, roč. 90, 1974, č. 11, s. 75 – 87; TURČÁNY, Viliam: Hollého Pesne a ich preklad. In: *Slovenské pohľady*, roč. 91, 1975, č. 6, s. 88 – 94; TURČÁNY, Viliam: *Podnety antickej poézie J. Hollého*. Praha: Academia, 1978; TURČÁNY, Viliam: Hollého súťaž s Vergiliom. In: *Slovenské pohľady*, roč. 94, 1978, č. 10, s. 93 – 105; TURČÁNY, Viliam: Hollého cesta k veľkým. In: *Slovenské pohľady*, roč. 95, 1979, č. 5, s. 63 – 88; TURČÁNY, Viliam: Hollý a Horatius. In: *Slovenské pohľady*, roč. 101, 1985, č. 3, s. 65 – 80.

⁶ „Hollý nezostal iba pri preklade nejakého žánru. Ak preložil Vergiliove *Bukoliky*, dal sa neskôr i do skladania vlastných *Selaniek*. (...) Preklady elegických distich v *Rozličných básňach* mu boli zas prípravou pre pôvodné *Žalospevy*. (...) S Vergiliom súťažil nielen pri bukolikách, ale aj – a najmä – pri *Eneide*. Veď oproti jednému jeho eposu Hollý utvoril až tri (...) čím zrejme v danom žánri nahradil Slovákom okrem rímskeho vzoru aj dva grécke, čiže Homérove eposy“ (TURČÁNY, Viliam: Hollého cesta k veľkým. In: *Slovenské pohľady*, roč. 95, 1979, č. 5, s. 74).

⁷ „Ak uvážime, že z trojice najväčších rímskych básnikov Vergilius sa obmedzoval na jediný veršový rozmer (na hexameter), Ovidius na dva (hexameter s pentametrom) a že Horatius, ktorý pestoval viaceré rozmary, pohyboval sa viac-menej len v jedinom žánri (lyrike) – Hollý s eposmi, idylami, elégiami aj ódami, pri ktorých v počte rozmerov predstihol ešte Horatia, musel sa javiť divom divúcim. Všetci traja boli mu vzormi v jednotlivých druhoch, no Hollý sa ich usiloval prekonať, a to aj rozsahom (napríklad nie bez hrdosti oznamuje, že jeho *Selanky* majú dva a pol ráz viac veršov ako Vergiliove *Bukoliky*)“ (TURČÁNY, Viliam: *Na krásnu záhradu Hollého Jána*. Bratislava: Tatran, 1972, s. 164).

⁸ TURČÁNY, Viliam: Hollého cesta k veľkým. In: *Slovenské pohľady*, roč. 95, 1979, č. 5, s. 68.

⁹ TURČÁNY, Viliam: Vergilius a Hollý. In: *Slovenské pohľady*, roč. 90, 1974, č. 11, s. 82.

48 roč. 65, 2018, č. 1
uverejnené v rámci štvorzväzkovej edície Hollého poetickej tvorby s názvom *Básne Jána Hollého*, ktorú vydal Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej v Budíne v rokoch 1841 až 1843. Ich pozícia v tejto edícii je priam symbolická a aj mnoho-vypovedajúca – sám Holly im totiž prisúdil čelné miesto v edícii, sú zaradené ako prvý súbor v prvom zväzku.

Jozef Felix v komentári k prebásneniu *Selaniek* do súčasnej slovenčiny od Jána Kostru (z roku 1965) napísal, že Holly nimi „predstavil poéziu v našej literatúre“ a že sú „oným krížovým bodom“, ktorým sa naplno predstavila poézia ako taká, poézia v plnom rozsahu a intenzite, akú Slovensko dovtedy nepoznalo“. ¹⁰ Reagoval tak na hodnotenie Otakara Jirániho, ktorý v roku 1922 podrobne analyzoval *Selanky* práve z aspektu miery inšpirácie antickou poéziou. ¹¹ Jiráni síce vysoko hodnotil Hollého básnické zručnosti, no prísne usúdil, že práve v tomto type básnickej tvorby Holly vytvoril reminiscencie na antickú tvorbu, čiže iba imitoval klasických bukolikov. ¹² Jozef Felix sa neuspokojil s hodnotením kvalít Hollého básnickej techniky, a v rámci svojho uvažovania o významnej pozícii Hollého poézie vo vývine našej literatúry upozornil na „nový rozmer“ *Selaniek*, ktorý videl v Hollého „priamom citovom zaangažovaní sa, jeho plnej ľudskej prezencii“. ¹³

Selanky – ako žánrová forma – majú v Hollého básnickej tvorbe dôležitú pozíciu. Nepredstavujú totiž len jednorazovú záležitosť, tento typ poézie možno evidovať počas celého obdobia jeho literárnej aktivity (už od počiatkov ešte v latinskej tvorbe), preto ich treba vnímať ako významný, ba priam strategický bod pre komplexnú analýzu jeho literárnych (no nielen literárnych) princípov a názorov, ktorý zásadne ovplyvňuje celkové hodnotenie jeho básnickej produkcie a určuje jej miesto vo vývine slovenskej poézie.

Rôznorodosť doterajších interpretácií Hollého *Selaniek* svedčí o ich zložitej významovej viacrozmernosti. Pri ich interpretácii treba vychádzať z faktu, že Holly v nich uplatnil základné princípy klasicistickej poetiky. Sú to dokonalé idyllické obrazy lúbezného miesta – *locus amoenus*. ¹⁴ Azda práve v dôsledku toho je preňho najvyšším ideálom krásy klasicistické *ordo*, dokonalá harmónia, resp. atmosféra absolútneho pokoja a dobra. Obdiv spojený s kresťanskou oslavou všetkého prírodného stvorenia dopĺňa Holly zvelebovaním schopnosti človeka zdokonaľovať svoj svet a pritom zotrvať vo vernosti krásy, pravde a dobru. Jeho selanky sú preto nielen chválospevmi o krásach panenskej prírody, ale aj poklonou čínorodosti a kultivovanosti človeka, jeho morálnym hodnotám a bohatej kultúre.

V jeho idyllických obrázkoch nemožno prehliadnúť rovnakú mieru aktualizácie ich obsahu a kontaminovanie bohatej obraznosti domácim naturelom

10 FELIX, Jozef: Ján Holly a jeho „spevy pastierske“. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, s. 136.

11 JIRÁNI, Otakar: Antika v Selankách Jána Hollého. In: *Sborník filologický*, roč. 8, 1922, s. 272 – 326.

12 Na tento názor nadviazal aj Stanislav Šmatlák. Pozri ŠMATLÁK, Stanislav: Poznámky k vývinu slovenskej epickéj poézie. In: *Slovenská literatúra*, roč. 4, 1957, č. 1. s. 295 – 330 a ŠMATLÁK, Stanislav: Doslov. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Bratislava : Mladé letá, 1959, s. 85 – 96.

13 FELIX, Jozef: Ján Holly a jeho „spevy pastierske“. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, s. 136.

14 CURTIUS, Ernst Robert: *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha : Triáda, 1998, s. 215 – 219.

a tradíciami, akú vidno v tvorbe rímskych básnikov. Jeho prispôsobovanie pôvodných vzorov novým kontextom je evidentné predovšetkým v stotožňovaní idylického sveta pastierov so slovenským prostredím a národom.¹⁵ Potvrdzujú ho jasne identifikovateľné súvislosti s konkrétnymi reáliami zo slovenského prostredia, z dejín Slovanov, či dokonca aj s reálnymi faktami z Hollého súčasnosti.¹⁶

Osobitou oblasťou sú zjavné Hollého odkazy na vlastnú reflexiu domácej kultúrnej tradície. Viaceré indicie z jeho bukolických idýl totiž priamo odkazujú na slovenskú/slovanskú krajinu, napríklad ako na krajinu krivánskych pastierov a zároveň napríklad ako na krajinu, kde vládol Veles, postava slovanskej mytológie – boh pastierov, a iné. Hollý teda nezostal len pri priestorovej aktualizácii pôvodne neurčených obrazov lúbezného miesta, ale dal im konkrétny rozmer – tak ako Vergilius vo svojich bukolikách.

Zámerom Hollého stotožnenia slovenskej krajiny s ideálnym, krásnym a pokojným, bezkonfliktným, harmonickým, bezchybným, rajským prostredím, keď jeho obrazy nadobúdajú priam až emblematický charakter, mohlo byť to, že takýmto spôsobom chcel pôsobiť i presvedčivo zdôrazniť potenciál slovenského prostredia. Bol to prirodzený dôsledok dobového spoločenského a politického diania, predovšetkým však silnejúcej tendencie oživovania národnej sebaidentifikácie slovanských jazykových spoločenstiev politicky začlenených do Habsburskej monarchie, práve v období na prelome 18. a 19. storočia, keď museli obhajovať svoju kultúrnu, jazykovú, respektíve národnú svojbytnosť. Ideologizácia a politizácia obrazov „lúbezného miesta“, ktorá má pôvod už u Vergília, bola výrazne aktualizovaná práve v 18. storočí v kontexte celej európskej literatúry,¹⁷ takže Hollý nadviazal na podobné tendencie. (Tento rozmer selankových obrazov domácej krajiny sa napríklad v českom prostredí naplno rozvinul v literatúre tridsiatych rokov 19. storočia, čoho dôkazom je napríklad aj text českej národnej hymny.¹⁸)

Obrazy, motívy a témy, ktoré sú indíciami Hollého vzťahu k domácejmu prostrediu nielen v geografickom ponímaní, ale aj k jeho bohatej kultúrnej tradícii, k domácej slovesnosti, literatúre, mytológii, potvrdzujúce v konečnom dôsledku aj jeho duchovnú vyspelosť, majú nepostrádateľnú výpovednú hodnotu. Odkazujú na jeho vnímanie a rešpektovanie obrovského potenciálu domáceho prostredia a možnosti pre jeho ďalší rozvoj.

Hollého blízky vzťah k domácej kultúrnej tradícii môže napríklad potvrdiť aj záverečná triáda selaniek s vianočnou tematikou – preto sú nazývané aj ako tzv. vianočné selanky: *Miloslav*, *Vitoslav* a *Spasitel*. Ich koncová pozícia zrejme nie je náhodná, ale skôr symbolická. (Hollého jasný zámer potvrdzuje aj konkrétna požiadavka z listu Martinovi Hamuliakovi z 28. 10. 1835, v ktorej ho žiada o zaradenie

15 Podľa V. S. Štulca podal Hollý v *Selankách* „verný obraz života a spôsobu myslenia a konania dobrého slovanského národa pod Tatrami“ (ŠTULC, Václav Svatopluk: Zora na rok 1835. In: *Květy*, roč. 2, 1835, príloha 12, s. 229 – 230).

16 ŠMATLÁK, Stanislav: Doslov. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Bratislava : Mladé letá, 1959, s. 85 – 96.

17 ŠUBRT, Jiří: Locus amoneus v antické literatúre. In: *Locus amoenus – místo líbezné. Symposium o české hymně 27. X. 1993*. Praha : KLP, 1994, s. 22.

18 MACURA, Vladimír: Krajina hymny a krajina literatury. In: *Locus amoenus – místo líbezné. Symposium o české hymně 27. X. 1993*. Praha : KLP, 1994, s. 45 – 49.

50 roč. 65, 2018, č. 1
jemu dedikovanej selanky *Spasiteľ* na samotný záver cyklu: „Včil posílám dve selanki. Ostatná znameňitému Jejích ménu posvatená, až ešče vám pošlem, pre svoj nábožný obsah zостаňe vždy posledná.“¹⁹)

Na margo Hollého intenzívneho vzťahu k domácej tradícii celkom oprávnene skonštatovala Gizela Gáfríková: „Básnické dielo Jána Hollého bolo literárnou históriou dlho prijímané ako jeden z prvých ušľachtilých plodov novodobej slovenskej poézie, ktorý akoby ani nebol spojený s domácim literárnym a kultúrnym rodokmeňom významnejším krvným putom... Dejiny literatúry a umenia vôbec však už oddávna dosvedčujú, že ani výnimočnejšie umelecké zjavy nevznikajú zo vzduchoprázdna; ich dielo býva spravidla aj ‚afirmatívnym‘ či ‚kontroverzným‘ vyjadrením vzťahu voči predchádzajúcej tradícii“.²⁰ Okrem iného jasne poukázala na to, že Hollého Selanky sú dokladom, hoc aj nie celkom priameho, dotyku básnika so staršou literárnou tradíciou: „Z jeho ‚ovčáckej dúčely‘ zazneli v nich totiž tóny, ktoré nepochybne súvisia s dovtedajším vývojom slovesného baroka slovenského.“²¹ Odvolávala sa pritom na zistenia Wladislawa Bobeka, ktorý práve v prípade vianočných selaniek poukázal na „do bukolickej scenérie situovaný kult Jezuliatka z vianočnej pastorálnej tvorby Edmunda Paschu a Juraja Pavlína Bajana“.²² Napriek tomu, že Hollého priame poznanie Paschových a Bajanových rukopisných kancionálov Gáfríková vylučuje, upozorňuje na to, že „aj v tomto prípade sa potvrdila nevyspytateľnosť literárnej ‚pamäti‘ a intuície, s ktorou básnik siahol po inštrumentálnom ‚inventári‘ staršieho literárneho kánonu“.²³

Jedným z dôkazov tohto prepojenia môže byť už samotná hlavná téma všetkých troch selaniek, ktorá ich nielen spája, ale zároveň vymedzuje základnú platformu motívov, obrazov a poetiky vôbec. Je ňou narodenie Ježiša Krista v Betleheme a s tým spojené udalosti, ktoré podrobne opisuje evanjelista Lukáš v druhej kapitole svojho evanjelia (Lk, 2, 1-20); svoje miesto v nich majú práve pastieri, ktorým sa v noci zjavili boží poslovia s radostnou zvesťou a poslali ich do Betlehema nájsť Božie dieťa a pokloniť sa mu. Obrazy klaňania sa novonarodenému Spasiteľovi v jaslách sú typickou františkánskou tradíciou, ktorá má svoj pôvod už u samotného zakladateľa františkánskej rehole, sv. Františka. Podľa výskumov Celestína Lepáčka bol v slovenskom prostredí práve vďaka výraznému pôsobeniu františkánskej rehole kult Jezuliatka pomerne rozšírený.²⁴ O jeho obľúbenosti svedčí aj skutočnosť, že identické motívy z pôvodných tzv. liturgických hier, ktoré

19 *Korešpondencia Jána Hollého*. Ed. Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, 1967, s. 108.

20 GÁFRÍKOVÁ, Gizela: K niekoľkým stretnutiam Jána Hollého so staršou slovenskou literatúrou. In: *Pamätnica z dvojtého výročia osláv narodenia Jána Hollého*. Martin : Matica slovenská, 1985, s. 258.

21 BOBEK, Wladislaw: *Barok Jána Hollého*. Sborník Matice slovenskej, 14, 1936, s. 478.

22 GÁFRÍKOVÁ, Gizela: K niekoľkým stretnutiam Jána Hollého so staršou slovenskou literatúrou. In: *Pamätnica z dvojtého výročia osláv narodenia Jána Hollého*. Martin : Matica slovenská, 1985, s. 261. Podľa zistení Ladislava Kačica je Edmund Pascha autorom len jednej z častí konvolútu *Harmonia pastoralis*, autorom druhej je Juraj Zrunek. KAČIC, Ladislav: Juraj Zrunek – Autor Harmonie pastoralis? In: *Hudobný život*, roč. 21, 1989, č. 26, s. 10.

23 GÁFRÍKOVÁ, Gizela: K niekoľkým stretnutiam Jána Hollého so staršou slovenskou literatúrou. In: *Pamätnica z dvojtého výročia osláv narodenia Jána Hollého*. Martin : Matica slovenská, 1985, s. 261.

24 LEPÁČEK, Celestín Alojz: *Františkánsky prínos do slovenskej kultúry*. Bratislava : Serafin, 2005, s. 143.

mali prostredníctvom inscenovania biblických udalostí približovať texty Biblie tým najširším vrstvám obyvateľstva, prešli aj do vianočných piesní, tzv. pastorel.²⁵

V Hollého vianočných selankách sa zrejme práve pod výrazným vplyvom intenzívne prežívajúcej tradície pôvodne františkánskej pastorálnej tvorby prostredie bájenej Arkádie zhmotnilo v konkrétnom prostredí kopcov a pastvín biblickej betlehemskej krajiny, ktorého výzor je navyše neraz výrazne ovplyvnený domácim koloritom. Toto presné priestorové vymedzenie však vytvára len základný rámec obrazu, má akoby len funkciu jeho rámu. Stredobod pozornosti Hollý zacieluje na jedno jediné konkrétne miesto – na chudobnú maštal, resp. jasle, v ktorých leží narodený Spasiteľ. Ony sú centrom celého diania, príčinou i cieľom všetkých aktivít zachytených v jednotlivých obrazoch. V Hollého podaní nadobúda priestor jasličiek v chudobnej maštali uprostred kopcov všetky insígnie lúbežného miesta – je to miesto, kde je ticho a pokoj v dokonalej harmónii a odkiaľ sa táto harmónia šíri aj do okolia.

Hollého zachytenie celej tejto scenérie je pevne ukotvené v tradícii poetiky františkánskych pastorel. Azda najpresvedčivejšie to potvrdzuje inventár motívov, prostredníctvom ktorých básnik postupne skladá mozaiku svojich obrazov – napríklad motív svetla, darov, spevu, radosti, lúbežnosti, ale aj aktivity, putovania ai. Identické motívy identifikovala vo františkánskej pastorálnej tvorbe Katarína Štafurová.²⁶

Hollému sa práve premyslenou prácou s týmito motívmi podarilo vytvoriť zo všetkých troch vianočných selaniek akýsi ucelený systém – trilógiu. Všetky tri vytvárajú jeden spoločný panoramatický obraz, ktorého dominantným momentom je narodenie Božieho syna ako znaku príchodu Božieho kráľovstva na svet, resp. ako počiatku niečoho nového, nových čias, ktoré majú priniesť pokoj a šťastie, teda ono klasicistické *ordo*.

Závan lúbežnosti vytváraný dôslednou prácou a premyslenou vzájomnou kombináciou týchto motívov nielen podfarbuje, ale zásadne ovplyvňuje všetky tri Hollého selankové obrazy, z ktorých každý ponúka zobrazenie biblickej udalosti z vlastnej perspektívy. V prvom ju implicitne evokuje už samotný názov identický s menom pastiera, jedného z dvoch účastníkov rozhovoru – *Miloslav*.²⁷ Toto meno, resp. názov selanky priamo odkazuje na niečo milé a príjemné, čo spôsobuje očarenie, blaženosť i potechu súčasne. Centrálnym bodom celého obrazu a príčinou onoho očarenia, pocitu lúbežnosti aj nasledujúcej aktivity pastierov sa stáva „*spanilý hlas*“ (v. 9), ktorý zaznel v noci oddychujúcim pastierom, oznamujúc im radostnú zvesť o narodení Spasiteľa. Okrem toho, že je podmanivý a výnimočný (ako sa vyjadruje Miloslav: „*Nikdá však dovčil takového sem ešte ňeslíchal.*“

25 „Príkladom liturgických hier z obdobia baroka môžu byť aj vianočné pastierske omše, ktoré sú napríklad aj súčasťou konvolútu *harmonia pastoralis – Prosaes pastorales*“ (ŠTAFUROVÁ, Katarína: O štýlových a poetických princípoch vianočných piesní vo františkánskych rukopisných spevníkoch 18. storočia. In: *Literárnohistorické kolokvium. III. Barok*. Ed. E. Brtáňová. Bratislava : Ústav slovenskej literatúry SAV, 2017, s. 113).

26 Štafurová, c. d., s. 110 – 121.

27 Všetky nasledujúce ukážky z tejto selanky citujem podľa: HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého. Zväzok VI*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1950, s. 80 – 82. Pri ukážkach uvádzam len čísla veršov.

52 (v. 10)), intenzita jeho účinku spočíva predovšetkým v tom, že i napriek veľkej únave preberá pastierov zo spánku k nečakanej aktivite, keď sa v okamihu, bez ohľadu na nočnú dobu či povinnosti voči svojim stádam, rozhodnú vydať sa na cestu k malému Jezuliatku.

Hollý pritom cielene kladie dôraz na silu vnemov, čo je typickým znakom idylickej poézie. Súznenie tohto milého hlasu s brechotom psov a s doslova „veselým“ blačaním oviec navyše dopĺňa ďalší veľmi intenzívny, tentoraz zrakový vnem – silná žiara, svetlo, ktoré spôsobí, že „*Až všetkých hrozná zjašených obklíčila bázeň*“ (v. 20). Sila všetkých výjavov pôsobiacich na zmysly pastierov teda nespôsobuje paniku, ale naopak, vyvoláva úctu, posvätnú bázeň. Prvotné vydesenie sa mení na úžas a radosť.

Všetky druhy vnemov a vyvolaných pocitov napokon Hollý sústreďuje v obraze anjela:

*„A hle v tom zděšením sa před ustami zrátu ukáže
Od laří krašší, sňahovéj od růže belejší
Mládeneček (jak živ sem tak pekného ňevídal),
A sladkími tešit' zľakaních hñed' slovni započně.“* (v. 24 – 27)

Hollý tak vytvára idylický obraz nielen priestoru alebo jednotlivých zúčastnených osôb, ale citlivo a efektne vytvára harmonický dojem aj z celkového citového rozpoloženia postáv. Táto vnútorná citová a pocitová harmónia v selanke *Miloslav* pramení z dobrej noviny, ktorú pastieri počuli od anjela, a ktorú majú zároveň aj oni zvestovať ostatným – ako to robí Miloslav Bratroslovovi. V mene druhého z pastierov (opäť priamo odkazujúcom na blízkosť, spriaznenosť, bratstvo) je navyše zdôraznený motív zjednotenia, súzvuku v oveľa širšom rozmere, doslova v celospoločenskom. Harmónia spoločenstva ako vzájomná ucelenosť a vyváženosť jednotlivých jeho členov je výsledkom prijatia dobrej zvesti a jej odovzdávania ďalej. Na zdôraznenie tohto momentu použije Hollý ďalší z typických motívov barokových františkánskych pastorel, a to motív dobrého pastiera, symbolizujúci Krista obetujúceho sa za každého človeka bez rozdielu.²⁸ Práve on sa stáva zhmotnením idey dokonalého a absolútneho súladu v tom najširšom možnom význame.

Pri postave Bratroslava sa – zrejme nie celkom náhodou – objavuje tento motív dokonca dvakrát. Najskôr v jeho úvahe o tom, prečo sa Spasiteľ rodí v chudobnej maštali, keď si to odôvodňuje práve tým, že takýmto spôsobom Kristus najlepšie vyjadril svoju obetavosť:

*„Než prečo mal bi ležat' tolki jako pastucha v jaslách?
Či snad' na znameňi, že dobrí s ňeho zостаňe pastír?
Ovce hinuť ňeňechá, a vlkom zlú besnotu zejme.“* (v. 45 – 47)

Druhýkrát ho Hollý vsúva do obrazu Bratroslovovho daru, čím tvorivo využíva ďalší z toposov barokových františkánskych pastorel, ktorým je motív darov

28 Ježiš sám o sebe vyhlasuje: „Ja som dobrý pastier. Dobrý pastier položí svoj život za ovce“ (Jn 10, 10-11).

– ich výberu, odovzdania či vzájomného porovnávania. Práve dobrý pastier je vyobrazený na Bratroslavovej pastierskej palici, ktorú sa rozhodol priniesť Jezuliatku:

*„Dám i paličku milú; na keréj na prostredu pastír
Krásně viobrazení stratenú ke stádu prinášá
Na svích ovcu plecách, a malé ide jahňa za patma.“ (v. 63 – 65)*

Rozhodol sa mu ju darovať spolu s obľúbenou a veľmi cennou pišťalou. Cenu svojho daru znásobuje tým, že túto pišťalu obetuje Božiemu synovi i napriek tomu, že sa už stala takmer jeho súčasťou a nechcel sa jej vzdať za žiadnu cenu. O to väčšmi umocňuje veľkosť svojej obete:

*„Už ňejeden žádal ju pasák; ale predca ňedostal:
Bár čo bi sem koľvek za ňu pítal, všeko prislúbil.“ (v. 61 – 62)*

Silná emocionálnosť tohto momentu nielen že upozorňuje na význam a cenu Bratroslavovho daru (obete) novonarodenému Spasiteľovi, ale zároveň odkazuje na to, že práve tieto verše by mohli byť zásadnou indíciou k odhaleniu Hollého stotožnenia sa s touto postavou (ako to napokon vo svojich selankách tradične zvykol robiť). V tomto dare sú totiž symbolicky zahrnuté nielen Bratroslavove umelecké schopnosti, ktoré sú akoby v opozícii k Miloslavovým darom odkazujúcim skôr na materiálne potreby človeka, ale vo výnimočnosti jeho pišťaly by mohol byť ukrytý odkaz práve na nevšednosť Hollého básnických zručností.

Mimoriadnosť udalosti, keď vznešený, majestátny Boží posol zvestuje radostnú zvesť tým najobyčajnejším ľuďom, chudobným pastierom,²⁹ nevšednosť reakcií ľudí i zvierat na zvláštne nebeské výjavy, rôznorodosť darov, ktoré sa pastieri rozhodnú priniesť Jezuliatku, a napokon aj ich „zdanlivá“ opozícia, to všetko umocňuje základný pocit, ktorý akoby zahaľuje celý obraz jemným tajomstvom pramieniacim z nevysvetliteľného pokoja, stmeluje ho a i napriek prvotnej vnútornej rozorvanosti vytvára z neho jeden celok, a to nielen po vizuálnej stránke, ale aj po stránke duchovnej. Hollému sa tak podarilo pôvodný ideál harmónie priestoru a jeho jednotlivých komponentov posunúť aj do roviny ideovej, priam metafyzickej.

S rovnakou „všezjednocujúcou“ stratégiou pracuje aj v nasledujúcich dvoch selankách – *Vitoslav a Spasitel*.³⁰ Premyslenou prácou s jednotlivými motívmi dosahuje dojem harmonizujúcej radosti. Predovšetkým veľkou citlivosťou na intenzitu zmyslových vnemov, zrakových, sluchových, dokonca hmatových či čuchových, sa mu darí navodiť pocit výnimočnosti každého detailu z jeho obrazu Vitoslavovho ohlasovania dobrej noviny a doslova posvätnosti ním sprostredkovaného výjavu narodenia Spasiteľa. Už samotné ohlasovanie pastiera je sprevádzané

29 Pastieri boli v časoch Ježiša Krista považovaní za najbiednejších ľudí a doslova sa nimi v židovskej spoločnosti opovrhovalo, pretože kvôli svojmu remeslu museli žiť v odlahlých oblastiach vzdialených od centier vzdelanosti, kvôli čomu nemohli dostatočne naplňať jeden zo základných rysov židovskej kultúry, ktorým bolo neustále štúdium Tóry. Viac FEINBERGOVÁ VAMOSHOVÁ, Miriam: *Každodenný život v Ježišovej dobe*. Bratislava: Karmelitánske nakladateľstvo, 2010.

30 HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého. Zväzok VI*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1950, s. 83 – 85 a tamže, s. 86 – 91. Pri ukázkach z týchto selaniek uvádzam len čísla veršov.

*„Hlás veľkú, moja trúbo, radosť, v noci tejto popráťú
Keď nám v nej bozké, čekané tak dávno Ňemluvňa
Višlo na svet v jaslách a pasáckém jaskiňe bidle.“ (v. 6 – 8)*

V citlivo vykreslenom obraze Matky objímajúcej dieťa „*hladkíma dlaňma*“ (v. 10) a pritiskajúcej si ho k ňadrám, Jozefa obdivujúceho krehkosť a krásu dieťaťa, ktorý „*Len s divením na tvár a na švárné ústka pozíral, / Len sladkú se kojil vôňú, od hubički idúcu, / A z hustej veselil, čo kolem sa bliščala, žári*“ (v. 16 – 18), či prizerajúceho sa vola a osla, pokyvovaním hlavy vyjadrujúceho poklonu Božiemu synovi a hlasným ručaním pozývajúceho všetko stvorenie k tomuto nezvyčajnému „*podívadlu*“ (v. 21), pastierov prichádzajúcich k poklone a nesúcich dary, ktorí sa ako prví z ľudí dozvedeli o narodení svojho Spasiteľa, a napokon aj v detailnej drobnokresbe scenérie nezvyčajných nebeských výjavov, keď obyvatelia nebies, objavujúc sa v zástupoch, oslavujú Boha, zhrňa Hollý množstvo topických a pre františkánsku pastorálnu piesňovú tvorbu príznačných komponentov, ktoré on sám ešte dotvára. Hromadením množstva drobných detailov jednotlivých výjavov sa mu darí navodzovať pocit posvätnosti tohto okamihu. Tým zároveň akcentuje dôležitosť samotnej aktivity pastiera Vitoslava, ktorý rozpráva o tejto udalosti a odovzdáva radostnú zvesť celému svojmu okoliu.

Motív aktivity osobitne rezonuje v poslednej selanke *Spasiteľ*, v ktorej ho Hollý takticky prepája s motívom cesty. Zachytáva v nej samotné putovanie pastierov k novonarodenému Spasiteľovi na čele s Kozorádom a Ranoslavom, odovzdanie darov a ich príhovor malému Jezuliatku. Charakteristika oboch pastierov je opäť ovplyvnená dominantným motívom všetkých troch vianočných selaniek, motívom jednoty a svornosti. Obrazy oboch sa totiž navzájom dopĺňajú; jeden spieva a druhý hrá na zvučnej dúčele. Navyše, obaja majú veľký vplyv aj na ostatných pastierov, ktorí sa následne všetci – opäť spoločne – k nim pripoja: „*a po vodcoch predki vedúcích / Prespevuju, i na své po čredách zňá nástroje všecci*“ (v. 73 – 74). Jednota rozmanitosti je napokon základným princípom celej selanky. Hollý ju vykresľuje napríklad aj prostredníctvom jemu typickej zvukomalby – keď pastieri nekráčajú a nehrajú každý sám, ale usilujú sa všetci spolu zladit':

*„Píščale, mílohlasé bez hučkov a z hučkami gajdi,
Aj rohi aj zničé opodál piskorcami trúbi,
A kdo jakú ze sebu ve svéj má zásobe húdbu,
Napravuju, a kriví zmeruju do svornosti rozlas.“ (v. 32 – 36)*

Panoramatický charakter svojich troch vianočných selaniek dosahuje Hollý tým, že i napriek tomu, že katalóg motívov zostáva rovnaký, každá z nich má svoju vlastnú kompozíciu, svoj špecifický spôsob zachytenia zobrazovanej udalosti narodenia Krista, každá z nich má svoju osobitú optiku. Bohatý potenciál tradície barokových pastorel tak invenčne a nadovšetko dôkladne premyslene dotvára v duchu klasicistických princípov idyly.

Okrem dôkladnej práce s tradičnými motívmi možno však v Hollého selankách sledovať celkom jasnú paralelu s poetikou františkánskych vianočných pastorel aj v ich typologickom rozdelení. Katarína Štafurová identifikovala vo františkánskych spevníkoch dva základné druhy vianočných piesní – jedným je vyobrazenie pastierov v momente zvestovania radostnej správy a ich následné klaňanie sa Jezuliatku, najčastejšie formou rozhovoru, druhým typom je „kontemplácia“ samotného výjavu jasličiek.³¹

V selankách *Miloslav* a *Spasitel* možno evidovať znaky prvého typu. Pastier *Miloslav* rozpráva svojmu druhovi o tom, čo zažil počas svätej noci, ako ho z pokojného spánku náhle prebrala intenzívna nebeská žiara sprevádzajúca Božieho posla, ktorý zvestoval radostnú zvesť o narodení Krista. Jeho príjemný hlas ho naplnil nielen radosťou, ale aj túžbou zvestovať túto správu ďalej; nadovšetko teda pobáda k aktivite – vybrať sa na cestu. V selanke *Spasitel* už Hollý zachytáva samotné putovanie pastierov k Jezuliatku a odovzdanie darov.

Naproti tomu, druhá selanka *Vitoslav* vykazuje celkom iné znaky, totožné so základnými charakteristikami druhého typu františkánskych pastorálnych piesní – predovšetkým je to tiché, nerušené rozjímanie nad tajomstvom jasličiek, ktoré sa stávajú centrom zjavenia Božej lásky svetu. Hollého selanka *Vitoslav* je v podstate akoby fotografickým zachytením jediného momentu, výjavu pri jasliach: chudobná maštal na okraji mesta, hlboká noc, dieťa v jasliach, Mária, Jozef, zvieratá, anjeli, pastieri. Dôležitým znakom – na ktorý pri tomto type pastorel osobitne upozornila Štafurová vo svojej analýze františkánskych spevníkov³² – je to, že každá zo zobrazených postáv vykonáva určitú činnosť smerujúcu k malému Ježiškovi, aby naplnila niektorú z jeho potrieb. Hollý naplno rozvil tento motív „aktivity“. Práve ním chcel čitateľovi poskytnúť priestor na vlastnú sebareflexiu – vďaka mozaike drobných úkonov jednotlivých postáv a komponentov celého idylického obrazu pokojného harmonického a tajuplného miesta má možnosť zastaviť sa a začať uvažovať nielen nad týmto výjavom, ale aj nad sebou samým, má možnosť uvedomiť si, kde by asi tak mohlo byť jeho miesto v tomto výjave, čo by on mohol spraviť, ako by on mohol byť prospešný v tomto Božom diele spásy. Idylickosť sa tak pre Hollého stáva akýmsi východiskom následného pôsobenia jeho básnickej výpovede. Prepojením s odkazom pastorálnej piesňovej tvorby otvára práve ňou priestor pre rozjímanie čitateľa o sebe samom, o živote, čo symbolicky naznačuje už aj samotný názov selanky – *Vitoslav*.

Na idylickom základe klasicistického žánru obohatenom duchovným rozmerom františkánskych pastorel tak Hollý celkom cielene prostredníctvom viditeľných vecí sprístupňuje hodnoty spirituálne a transcendentné, a tak jeho poézia získava ďalší – tento raz veľmi osobný rozmer, stáva sa jeho vlastnou seba výpoveďou.

Špecifickú výpoveď však ponúka aj selanka *Spasitel* – aj vďaka presnej dedikácii Martinovi Hamuljakovi azda najzreteľnejšie demonštruje ďalší rozmer Hollého selaniek: okrem výraznej osobnej i celospoločenskej rezonancie je práve v nej jasne identifikovateľná aj celkom konkrétna dobová aktualizácia idylických

31 Štafurová, c. d., 2017, s. 110 – 121.

32 Tamže, 115.

56 obrazov. Obraz biblického klaňania sa pastierov novonarodenému Mesiášovi v betlehemskej jaskyni sa stáva vnútornou svedou básnika, ktorou reaguje na konkrétne udalosti; radostný spev plný nádeje je podľa všetkého Hollého reakciou na založenie Spolku milovníkov reči a literatúry slovenskej, v ktorom sa zhmotnila idea zjednotenia národa. Podľa Hollého totiž skutočné vykúpenie (znovuzrodenie) národa a nádej, že raz bude žiť v slobode, prináša jedine život vo svornosti. Záchranu a teda nové časy môže priniesť jedine to, čo dokázalo malé nemluvíka v jasliach – spojiť rôzne v jedno.³³

Navyše, v tejto selanke osobitne zarezonuje Hollého uvažovanie aj o domácej literatúre a v tomto kontexte aj samotný výber žánru, resp. spojenie žánru selanky s domácou pastorálnou tvorbou nie je náhodné a bezvýznamné. Holly si dobre uvedomoval, že národ môže zjednotiť len niečo, čo je blízke všetkým. Jeho obrazy slovenského prostredia a spôsobu života, ktorý mu je vlastný, hoci odeté do šatu antickej žánrovej formy, sú signálom jeho vedomého prepojenia hlavnej idey s formou básnickej výpovede. Selanky považoval za blízke slovenskej ľudovej piesni, čo v nich neraz potvrdil aj výraznou inšpiráciou motívmi z ľudovej slovesnosti. Nenáročnosť (avšak nie nízku úroveň či nekvalitu) takéhoto typu básnickej výpovede vnímal ako jednotiaci prvok, ako to, čo môže spojiť mnohých aj v rovnakom myslení. Tomuto problému sa priamo venuje v úvahe o tom, prečo sa Spasiteľ narodil v obyčajných jasliach.

*„Zdáli na tak veľkého, na tak slavného ňepatrí
V mestě a nádherném urodit' sa ku obd'ivu bidle?
V makkunkích plátnách a drahích zavitého poduškách
Do krásnej uložit' jako pánské děta kolíski?
Než sám tú si podlí, že na ľudskú nádheru ňedbáš,
A sprostích miluješ pastírov, jaskiňu vibrál;
Kdežto ta roztraseněj zloženého na sláme ručící
Vól a osel vítá: padlím nábožně kolenkem
Najhlbšej sa klaňá, a parú tvé údi zahrívá.“ (v. 97 – 105)*

V protiklade bohatého, vznešeného a vyspelého mesta znázorneného obrazom kolísky s mäkkými perinami a jednoduchého prírodného prostredia jaskyne so slamou v jasliach, ktoré si Božie dieťa vybralo pre svoj príchod na svet, možno na jednej strane cítiť Hollého narážku na úroveň „biedneho“ vo význame ešte nerozvinutého slovenského národa, ktorému svitá nádej nových čias. Na druhej strane to však môže byť aj vyjadrením básnikovho uvažovania o podobe národnej literatúry. Uvedomuje si totiž, že i napriek absencii vysokej literatúry v podobe veľkých hrdinských eposov s veľkými témami, opisujúcimi národných hrdinov a výnimočné dejinné udalosti národa, spočíva bohatstvo slovenskej kultúry práve v rozmanitosti ľudových spevov vyvierajúcich z bežného života. Holly práve im pripisuje vznešené klasicistické atribúty *ordo*, *imitatio* a *techné*.

33 Viac o tom RIŠKOVÁ, Lenka: Princíp imitatio v Selankách Jána Hollého. In: TUREČEK, Dalibor – ZAJAC, Peter: *Český a slovenský literárni klasicismus : synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno : Host, 2017, s. 471 – 491.

Hollého vianočné selanky teda nezostávajú len na úrovni kontemplácie duchovnej roviny vianočného tajomstva v zmysle naplnenia Božieho plánu spásy, ale ponúkajú hneď niekoľko interpretačných rovín. Zároveň potvrdzujú nielen Hollého básnické majstrovstvo v dokonalom napĺňaní tých najnáročnejších poetických kritérií, ale aj jeho intenzívny vzťah k domácej kultúrnej a literárnej tradícii.

Štúdia je výstupom z individuálneho grantu VEGA 2/0117/17 *Príležitostná básnická tvorba Juraja Palkoviča, Bohuslava Tablica a Pavla Jozefa Šafárika*. Riešiteľ Mgr. Lenka Rišková, PhD.

Pramene

HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého. Zväzok VI*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1950.

Literatúra

- BOBEK, Wladislaw: *Barok Jána Hollého*. Sborník Matice slovenskej, 14, 1936, s. 464 – 481.
- CURTIUS, Ernst Robert: *Evropejská literatúra a latinský stredovek*. Praha : Triáda, 1998, s. 215 – 219.
- FEINBERGOVÁ VAMOSHOVÁ, Miriam: *Každodenný život v Ježišovej dobe*. Bratislava : Karmelitánske nakladateľstvo, 2010.
- FELIX, Jozef: Ján Hollý a jeho „spevy pastierske“. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, s. 123 – 146.
- GÁFRIKOVÁ, Gizela: K niekoľkým stretnutiam Jána Hollého so staršou slovenskou literatúrou. In: *Pamätnica z dvojtého výročia osláv narodenia Jána Hollého*. Martin : Matica slovenská, 1985, s. 258 – 265.
- JIRÁNI, Otakar: Antika v Selankách Jána Hollého. In: *Sborník filologický*, roč. 8, 1922, s. 272 – 326.
- KAČÍC, Ladislav: Juraj Zrunek – Autor Harmonie pastoralis? In: *Hudobný život*, roč. 21, 1989, č. 26, s. 10.
- Korešpondencia Jána Hollého*. Ed. Jozef Ambruš. Martin : Matica slovenská, 1967.
- LEPÁČEK, Celestín Alojz: *Františkánsky prínos do slovenskej kultúry*. Bratislava : Serafín, 2005.
- MACÚRA, Vladimír: Krajina hymny a krajina literatúry. In: *Locus amoenus – miesto líbezne. Symposium o české hymně 27. X. 1993*. Praha : KLP, 1994, s. 45 – 49.
- RIŠKOVÁ, Lenka: Princíp imitatio v Selankách Jána Hollého. In: TUREČEK, Dalibor – ZAJAC, Peter: *Český a slovenský literárni klasicizmus: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno : Host, 2017, s. 471 – 491.
- ROSENBAUM, Karol: Selanky Jána Hollého – dielo obrodeneckej literatúry. In: *Slovenská literatúra*, roč. 8, 1961, č. 1, s. 26 – 35.
- ŠMATLÁK, Stanislav: Poznámky v vývinu slovenskej epickéj poézie. In: *Slovenská literatúra*, roč. 4, 1957, č. 1. s. 295 – 330.
- ŠMATLÁK, Stanislav: Doslov. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Bratislava : Mladé letá, 1959, s. 85 – 96.
- ŠTAFUROVÁ, Katarína: O štýlových a poetických princípoch vianočných piesní vo františkánskych rukopisných spevníkoch 18. storočia. In: *Literárnohistorické kolokvium. III. Barok*. Ed. E. Brtáňová. Bratislava : Ústav slovenskej literatúry SAV, 2017, s. 110 – 121.

- ŠTULC, Václav Svatoopluk: Zora na rok 1835. In: *Květy*, roč. 2, 1835, příloha 12, s. 229 – 230.
- ŠUBRT, Jiří: Locus amoenus v antické literatuře. In: *Locus amoenus – místo líbezné. Symposium o české hymně 27. X. 1993*. Praha : KLP, 1994, s. 22.
- TURČÁNY, Viliam: Strofika v poézii Jána Hollého. In: *Litteraria*, roč. 14, 1971, s. 117 – 168.
- TURČÁNY, Viliam: *Na krásnú záhradu Hollého Jána*. Bratislava : Tatran, 1972.
- TURČÁNY, Viliam: Galatea – a Kráska, alebo krásy a pravdy klasicizmu (Súvislosti medzi hrdinkou Teokritovej básne Kyklop a Hollého selankou Kráska). In: *Romboid*, roč. 7, č. 5, 1972, s. 78 – 57.
- TURČÁNY, Viliam: Vergilius a Hollý. In: *Slovenské pohľady*, roč. 90, 1974, č. 11, s. 75 – 87.
- TURČÁNY, Viliam: Hollého Pesne a ich preklad. In: *Slovenské pohľady*, roč. 91, 1975, č. 6, s. 88 – 94.
- TURČÁNY, Viliam: *Podnety antickej poézie J. Hollého*. Praha : Academia, 1978.
- TURČÁNY, Viliam: Hollého súťaž s Vergiliom. In: *Slovenské pohľady*, roč. 94, 1978, č. 10, s. 93 – 105.
- TURČÁNY, Viliam: Hollého cesta k veľkým. In: *Slovenské pohľady*, roč. 95, 1979, č. 5, s. 63 – 88.
- TURČÁNY, Viliam: Hollý a Horatius. In: *Slovenské pohľady*, roč. 101, 1985, č. 3, s. 65 – 80.